

CUMHURİYETİN İLK YILLARINDA İZLENEN BİTKİ VE ORMAN SAĞLIĞINI KORUMA POLİTİKASI*

Mehmet TEMEL**
Hayrünnisa BAŞ***

ÖZET

Türkiye’de Milli Mücadele’nin ardından ülkenin doğal zenginlik kaynağını oluşturan bitki ve ormanların biyo-çeşitliliğini korumaya yönelik politikalar izlenmeye başlanmıştır. 1923 yılında tarım ürünlerine zarar veren çekirgelerle mücadele çalışmaları başlatılmış, pamuk tohumlarına, portakal, elma, üzüm ve zeytin gibi zirai bitkilere zarar veren böceklerle mücadele için yurt dışından ilaç ve malzeme satın alınmıştır. Karadeniz ve Marmara Bölgelerindeki çamlarda görülen zararlı haşerelere karşı da önlemler alınmıştır. 1933 yılında “Bitkileri Kontrol ve Temizleme Kurumları” yasası çıkarılmış, 1935 yılında fillokseraya karşı alınacak önlemlere ilişkin uluslararası sözleşme kabul edilmiştir. 5 Ocak 1936 tarihinde çıkarılan “Bitkileri Hastalık ve Zararlı Böceklerden Koruma Kanunu” ile Türkiye’ye giren veya Türkiye’den çıkarılan bitkilere yapılacak işlemler, bitki koruma yöntemleri ve uygulanacak cezalar belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Zirai bitki, çam ormanı, çekirge mücadelesi, böcek, haşere.

Plant and Forest Health Conversation Policies Pursued in the First Years of Republic

ABSTRACT

Following the National Struggle in Turkey, policies aiming to protect the plants and forests that constitute the natural richness of the country started to be pursued. In 1923, fight against the grasshoppers destroying the crops started. Pesticides and equipment were purchased from foreign countries to fight insects destroying crops such as cottonseeds, orange, apple, grape, and olive. Some precautions were also taken to eliminate the insects harming the pine trees in Black Sea and Marmara regions. In 1933, “Plant Control and Clearing Institutions” law was passed. In 1935, international agreement stipulating the measures to be taken against *Phylloxera sp* was signed. With the passing of “Protection Plants against Diseases and Harmful Insects” law on 5 January 1936, the procedures to be followed while exporting and importing plants, plant protection methods and penalties to be incurred were determined.

Key Words: Agricultural crops, pine tree forest, fight against grasshoppers, insect, vermin.

1. GİRİŞ

Siyasi ve askeri zaferlerin ekonomik zaferlerle taçlandırılmadıkça kalıcı olamayacağını ifade eden büyük önder Mustafa Kemal Atatürk, ekonominin önemli bir sektörünü oluşturan bitki ve ormanlarımızın sağlığının korunması için Milli Mücadele’nin hemen ardından ulusal seferberlik başlatmıştır.

* Bu çalışma, 23-27 Haziran 2008 tarihleri arasında Karadeniz Teknik Üniversitesi’nde düzenlenen “19. Ulusal Biyoloji Kongresi”nde bildiri olarak sunulmuştur.

** Doç. Dr., Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü.

*** Arş. Gör., Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü.

Cumhuriyetin ilk yıllarında başta Güneydoğu olmak üzere Anadolu'nun birçok şehrindeki ekili ve dikili alanları tahrip eden Sudan çekirgesi (*Schistocerca gregaria*) Çukurova yöresindeki pamuklara zarar veren pembe kurt (*Pectinophora gossypiella*), Karadeniz ve Marmara Bölgesi'ndeki çam ormanlarını tahrip eden yazıcı böceği (*Scolytus rugulosus*), orman bahçivanı (*Blastophagus piniperda*), ve çam kese tırtılı (*Thaumetopoea pityocampa*), üzümlere zarar veren bağ küllemesi (*Uncinula necator*), mildiyö (*Plasmopara viticola*) ve filloksera (*Phylloxera sp*) hastalıkları, narenciye ağaçlarıyla elma ve diğer meyvelere zarar veren haşaratla mücadele bu seferberliğin esasını oluşturmuştur.

Atatürk'ün, “Başta buğday olmak üzere, bütün gıda ihtiyaçlarımızla endüstrimizin dayandığı türlü ham maddeleri temin ve dış ticaretimizin esasını oluşturan çeşitli ürünlerimizin ayrı ayrı her birinde, miktarını artırmak, kalitesini yükseltmek, elde etme giderlerini azaltmak, hastalık ve düşmanlarıyla uğraşmak için gereken teknik ve yasal her önlem zaman geçirilmeden alınmalıdır”¹ sözünden hareketle başlatılan ilk mücadele çekirge itlafıdır.

2. ÇEKİRGE MÜCADELESİ

Suriye ve Irak'tan Türkiye'ye Mayıs ortalarında başlayıp Temmuz ortalarına kadar sürüler halinde gelen çekirgelerle mücadele Ziraat Bakanlığı ile Bakanlar Kurulunun üzerinde önemle durduğu konulardan birini oluşturmuştur.

Musul'un yüksek dağlarında gelişen çekirge nimfleri (sürfe) ilkönce Güneydoğu illerimize oradan da iç bölgelere yönelerek ekili ve dikili alanlara zarar vermiştir². Tarım sektöründe büyük miktarda ürün ve emek kaybına yol açan Sudan çekirgesi istilasıyla mücadele etmek amacıyla Bakanlar Kurulu 1923 yılı bütçesinde 40.000 liralık ödenek ayırmıştır³. Ödenekle birlikte bu yıldan itibaren çekirge mücadelesinde kullanılacak alet-i edevat ve kimyasal ilaçların yurt içinden ve dışından satın alınmasına başlanmıştır.

1923 yılında çekirgelerin Diyarbakır, Siverek, Mardin ve Urfa illerinde büyük hasarlara yol açması üzerine⁴ gelecek yılın ilkbaharında yapılacak çekirge ve haşarat mücadelesi için Bakanlar Kurulu İstanbul'da Necip Mağmumi adlı kişiden 700 adet pulvarizatör, 7 ton uranya zehiri ve 15.000 çinko levha alınmasını kararlaştırmıştır. Pazarlık yöntemiyle alınacak olan uranya için 832 İngiliz lirası, pulvarizatör için 107.500 frank, çinko levha için 1.711 İngiliz lirası ödenek tahsis edilmiştir⁵.

Suriye ve Irak'a yakın olması nedeniyle çekirge mücadelesinin en yoğun olduğu illerden birisi de Mardin'dir. Mardin Çekirge Mücadele

¹ Kocatürk 2005, 403.

² BCA, 30.10/185.277.7.

³ BCA, 30.10/5.30.8; BCA, 30.18.1.1/7.15.12.

⁴ BCA, 30.10/4.35.32.

⁵ BCA, 30.18.1.1/12.61.4.

Müdürlüğü'nün 13 Eylül 1926 tarihinde Ziraat Bakanlığı'na göndermiŐ olduğu bir raporda toplam 216.825 dönümlük ekili alanın  ekirge tehdidi altında bulunduğu bildirildikten sonra bölgede başarılı bir Şekilde  ekirge mücadelesi yapılabilmesi için ihtiyaç duydukları malzemenin acil olarak sağlanması istenmiŐtir. Raporda, 15 olan  ekirge mücadelesinde görevli personel sayısının arttırılmasının yanında 29.000 çinko levha, 650 kazma, 670 kürek, 50 pulvarizatör, 1.300 kg uranya, 100 adet çinko kutu, 150 sandık benzin, 40 sandık vakum ve 4 sandık gres yağı, traktör, kamyonet ve dolma lastik gönderilmesi gerektiği belirtilmiŐtir⁶. Bakanlar Kurulu müdürlüğün istediği malzemelerin pazarlık yöntemiyle Adana'dan satın alınmasını kararlaŐtırmıŐtır⁷.

Kimyasal ilaç kullanımı dıŐında çekirgelerle mücadelede en çok baŐvurulan ve en iyi sonuç alınan yöntem çinko levha ile oluŐturulan barikatlardır. YaklaŐık 1.5 metre uzunluğunda ve 60-70 cm enindeki binlerce çinko levha u  uca eklenerek dik vaziyette ve çekirgelerin geliŐ yönünü kesecek Şekilde tarım arazilerine yerleŐtirilmekte, oluŐturulan barikatın hemen önüne de yaklaŐık 1 metre eninde ve 2 metre derinliğinde çukur kazılmaktadır. Mahsulün bulunduğu araziye giren  ekirge sürüleri barikata çarparak çukura düŐmekte, üst üste yığıldıkları için uçabilme imk nları da kalmadığından çukurların kapatılmasıyla itlaf gerçekleŐtirilmektedir. Bu uygulama 1940'lı yıllara kadar s rd r lm Őtir. Bu nedenle çinko levha  ekirge mücadelesinde en çok kullanılan malzemelerin başında gelmiŐtir.

Diğer bölgelerdeki mücadeleleri de göz önünde bulduran Bakanlar Kurulu  ekirge, fare vb. zararlı canlılarla mücadelede görevli memur ve müstahdem kadrolarını onaylayarak yürürlüğe koymuŐ⁸, Urfa ve Mardin illerindeki  ekirge mücadele malzemelerini taŐımada kullanmak ve mücadele müdürlerinin iŐlerini kolaylaştırmak amacıyla 2 otomobil, 14 kamyon ve kamyonet ve 6 traktör kadrosu daha tahsis etmiŐtir⁹.

BaŐbakan İsmet İnönü 20 Mayıs 1930 tarihinde de Van, MuŐ, Siirt, Hakk ri, Diyarbakır, Mardin, Elazığ, Malatya, Beyazıt, Erzurum, Urfa, Gaziantep, Adana, Cebelibereket ve MaraŐ valiliklerine birer telgraf göndererek Sudan  ekirgesi istilasına karşı mücadelede ciddi çaba gösterilmesini, İktisat Bakanlığı'nın aldığı önlemlerin uygulanması için gerekli tüm yardımların yapılmasını istemiŐtir¹⁰.

Çekirge mücadelesinde kullanılan ve genellikle Avrupa ülkelerinden ithal edilen kimyasal ilaç ve aletlerin alımı 1935 yılına kadar artarak devam etmiŐtir. 1923-1935 yılları arasında alınan toplam malzeme miktarı Őoyledir:

⁶ BCA, 30.10/185.277.7.

⁷ BCA, 30.18.1.1/27.73.3.

⁸ BCA, 30.10/24.14.20; BCA, 30.18.1.1/29.32.11.

⁹ BCA, 30.18.1.1/30.62.13.

¹⁰ BCA, 30.10/185.277.10.

Pulvarizatör: 1.200 adet.

Uranya zehiri: 42 ton.

Havalı püsgürgeç: 550 adet.

Çinko levha: 120.000 adet.

Kamyon ve kamyonet: 22 adet. (4 kamyonet ve 1 binek otomobil için ödenen meblağ: 9.381 lira)¹¹.

Traktör: 6 adet.

Otomobil: 3 adet¹².

Çekirge mücadelesinde başarılı olunabilmesi için çekirge istilasına uğramış diğer ülkelerin deneyimlerinden de yararlanılmaya çalışılmış, değişik ülkelerde yapılan kongre ve konferanslara da temsilciler gönderilmiştir. Düzenlenen kongreler ve katılan temsilciler şunlardır:

a. Uluslar arası Fitopatoloji ve Entomoloji Kongresi (Tetkik-i emrâz-ı nebâtât ve bahsü'l-haşerât) (Hollanda 1923)

24-27 Haziran 1923 tarihleri arasında Hollanda'da düzenlenecek olan kongreye Halkalı Ziraat Mektebi Fitopatoloji ve Entomoloji mütehasısları Ali Rıza ve Süreyya Beyler katılacaklardır. Bu heyet Hollanda'nın değişik eyaletlerinde bulunan ziraat ve bahçeciliğe ait kurumlarla tecrübe tarlalarını da ziyaret etmekle görevlendirilmiştir¹³.

b. Uluslar arası Çekirge Konferansı (Halep 1924)

1924 yılı başında Halep'te düzenlenecek olan kongreye Ziraat Genel Müdürlüğü Mücadele Müdürü Tevfik Bey ile Mersin Ziraat Müdürü Şevket Bey katılacaklardır. Bakanlar Kurulu Tevfik Bey'e 400, Şevket Bey'e 300 lira harcırah ödenmesini kararlaştırmıştır¹⁴. Pasaportları 23 Ocak 1924 tarihinde verilmiştir¹⁵.

c. Uluslar arası Emraz-ı Nebatiye ve Haşerât Kongresi (Roma 1924)

Ziraat Bakanlığı Müsteşarı Süreyya Bey'in katıldığı bu kongre 20 Ekim 1924 tarihinde Uluslar arası Ziraat Müessesesi Başkanlığı tarafından Roma'da düzenlenmiştir¹⁶. Süreyya Bey bu toplantının ardından İspanya'da düzenlenen Zeytin ve Zeytinyağcılık kongresine katılmış, ayrıca Avrupa'dan getirilecek olan zirai alet ve edevatın yerinde incelemesini yapıp teslim almıştır. Kendisine Sezai Ömer Bey eşlik etmiştir¹⁷.

¹¹ BCA, 30.18.1.2/11.35.13.

¹² BCA, 30.18.1.1/12.74.7; BCA, 30.18.1.1/14.38.3; BCA, 30.18.1.1/16.71.20; BCA, 30.18.1.1/22.78.3; BCA, 30.18.1.1/27.82.18; BCA, 30.18.1.1/27.84.15; BCA, 30.18.1.1/30.49.15.

¹³ BCA, 30.10/229.539.2.

¹⁴ BCA, 30.18.1.1/12.59.6; BCA, 30.18.1.1/12.61.20.

¹⁵ BCA, 30.18.1.1/12.63.17.

¹⁶ BCA, 30.18.1.1/10.41.2; BCA, 30.18.1.1/11.47.8.

¹⁷ BCA, 30.18.1.1/11.47.13.

d. Uluslar arası ekirge Konferansı (Şam 1925)

1925 yılı G z'ünde Şam'da düzenlenen konferansa Halkalı Ziraat Mektebi profesörlerinden Aziz Bey ile Urfa yöresi ekirge mücadele müfettişi Talat Bey katılmıŐlardır¹⁸.

e. Uluslar arası ekirge Konferansı (Şam 1926)

1926 yılı Mayıs'ında Mısır, Filistin, Ürdün, Irak, Suriye ve Türkiye'nin katılımıyla Şam'da düzenlenen konferansta *uluslar arası ekirge istihbarat müessesesi* kurulması kararlaŐtırılmıŐ, bu kurumla ilgili uzlaŐma metni ve nizamnamenin onaylanması kabul edilmiŐtir¹⁹. Konferansa Türkiye'den Halkalı Ziraat Mektebi profesörlerinden Aziz Bey ile Ziraat BakanlıŐı Zirai Müesseseler Müdürü İbrahim Tevfik Bey katılmıŐlardır²⁰.

f. Uluslar arası ekirge Kongresi (Şam 1928)

10 Ocak 1928 tarihinde Şam'da toplanan kongreye Zirai Mücadele Müdürü Şevket ve Şûray-ı Devlet  yesi Süreyya Beyler katılmış, kendilerine 5 ve 7 İngiliz lirası yevmiye  denmiŐtir²¹.

g. Uluslar arası ekirge Kongresi (Kudüs 1930)

10 Ocak 1930 tarihinde Kudüs'te toplanan kongreye İktisat BakanlıŐı Ziraat İŞleri Genel Müdür Yardımcısı Tevfik Bey katılmış ve kendisine zorunlu masraflarından baŐka 5 İngiliz lirası yevmiye  denmiŐtir²².

h. Uluslar arası ekirge Mücadele Komisyonu Toplantısı (Şam 1931)

1. Haziran 1931 tarihinde Şam'da toplanan olan komisyona Türkiye adına İktisat BakanlıŐı Ziraat İŞleri Genel Müdür Yardımcısı İbrahim Tevfik Bey katılmış ve kendisine seyahat masraflarından baŐka 5 İngiliz lirası yevmiye  denmiŐ ve siyasi pasaport verilmiŐtir²³.

ı. Uluslar arası ekirge Mücadele Kongresi (Şam 1931)

20 Ocak 1931 tarihinde Şam'da toplanan kongreye Ziraat İŞleri Genel Müdür Yardımcısı İbrahim Tevfik Bey katılmış ve kendisine 5 İngiliz lirası yevmiye  denmiŐtir²⁴.

j. Uluslar arası ekirge Mücadele Kongresi (Şam 1932)

20 Ocak 1932 tarihinde Şam'da toplanan kongreye Şûray-ı Devlet Maliye ve Nafia Dairesi  yesi Süreyya Bey katılmıŐtır. Bu kiŐi, aynı zamanda Filistin'de uygulanan haşarat mücadelesi hakkında incelemelerde bulunmakla

¹⁸ BCA, 30.18.1.1/14.46.15.

¹⁹ BCA, 30.18.1.1/20.45.8.

²⁰ BCA, 30.18.1.1/18.27.11.

²¹ BCA, 30.18.1.2/1.10.32.

²² BCA, 30.18.1.2/7.61.16.

²³ BCA, 30.18.1.2/20.33.9.

²⁴ BCA, 30.18.1.2/16.85.3.

görevlendirilmiş, seyahatini kolaylaştırmak için de kendisine siyasi pasaport verilmiştir²⁵.

Çekirge istilasının yoğun olduğu Ortadoğu ülkelerindeki çekirge mücadelelerini yerinde görmek ve incelemek üzere çok sayıda uzman ve yetkili Ortadoğu ülkelerine gönderilmiştir. Haşarat uzmanı Mehmet Süreyya Bey ile Ziraat İşleri Genel Müdürü İbrahim Tevfik Bey 1932 yılında çekirge mücadelesi hakkında incelemelerde bulunmak üzere Suriye ve Lübnan'a, aynı yıl Mısır'a giren-çıkan nebati maddelerin tabi tutulduğu fumigasyon işine ait tesisleri ve teşkilatı incelemeleri amacıyla bu ülkeye gönderilmişlerdir²⁶.

Yaz ve kış çekirge mücadeleleri hakkında incelemelerde bulunarak ilkbaharda yapılacak mücadele için alınması gereken önlemleri belirlemek, Ocak ayında Şam'da toplanacak olan Arap hükümetlerinin yetkili delegeleriyle görüşmek ve ortak çekirge mücadele itilâfnamesi hazırlamak amacıyla Şûray-ı Devlet üyesi ve haşarat uzmanı Mehmet Süreyya ve Ziraat İşleri Genel Müdürü İbrahim Tevfik Bey 1933 yılında Suriye'ye gönderilmişlerdir²⁷. İbrahim Tevfik Bey ve Mardin Çekirge Mücadele Müdürü Saadettin Bey çekirge mücadelesini yerinde görmek amacıyla ertesi yıl 1.500 lira avansla Suriye ve Lübnan'a gönderilmişlerdir²⁸.

1935 yılında yine çekirge durumlarını ve mücadelesini yerinde incelemek üzere Ziraat Genel Müdürü Abidin Ege, ziraat baş müşaviri Aziz ve Dörtüyl ziraat mücadele müfettişi Eşref 3.000 lira avansla Suriye ve Lübnan'a gönderilmişlerdir²⁹. Abidin Ege ile Antalya Narenciye istasyonu müdürü Sami Bey 1937 yılında aynı amaçla 1.600 lira ile yine Suriye ve Lübnan'a yollanmışlardır³⁰.

Dr. Eyüp Canat Moskova'da Biyoloji Enstitüsü'nde yüksek ihtisas yapmak üzere 125 lira aylıkla Sovyet Rusya'ya gönderilmiştir³¹.

İzmir ve yöresinde görülen çekirgeler üzerinde teknik ve bilimsel incelemeler yapmak üzere İngiltere'deki Imperial İntitut Entomology Gromwell Road Haşarat Enstitüsü'nün müdürü haşere uzmanı Mr. Uvarof 1931 yılında Türkiye'ye çağrılmış ve iki ay süreyle incelemelerde bulunmuştur. Raporunu hazırladıktan sonra kendisine 365 lira 65 kuruş ücret ödenmiş ve ülkesine gönderilmiştir³².

1937 yılında da Berlin Hayvanat Müzesi Orthaptera Haşarat Dairesi Müdürü Prof. Dr. W. Ramme Türkiye'nin bazı bölgelerindeki haşarat üzerine

²⁵ BCA, 30.18.1.2/24.81.2.

²⁶ BCA, 30.18.1.2/32.73.3.

²⁷ BCA, 30.18.1.2/40.76.3.

²⁸ BCA, 30.18.1.2/49.78.9.

²⁹ BCA, 30.18.1.2/59.83.18.

³⁰ BCA, 30.18.1.2/72.12.13.

³¹ BCA, 30.18.1.2/75.48.16.

³² BCA, 30.18.1.2/20.39.15; BCA, 30.18.1.2/23.64.10.

incelemelerde bulunmak üzere Türkiye'ye gelmiŐ ve kendisine 725 lira ödenmesi kararlaŐtırılmıŐtır³³.

3. PAMUK HASTALIKLARIYLA MÜCADELE

Atatürk dönemi hükümetlerinin zirai bitkilerin korunması hususunda üzerinde önemle durdukları bir diŐer konu da pamuk tohumlarına zarar veren böceklerdir. Genellikle Çukurova yöresi pamuklarında görülen pembe kurtla mücadele edebilmek amacıyla 1924 yılında sıcak hava ile ısınan ve 1.500 İngiliz lirasına mal olacak olan aletlerden 3 adet alınması kararlaŐtırılmıŐtır³⁴. 1933 yılında da Adana ve yöresindeki pamukların temizliŐe tabi tutulması için Mersin'de Ziraat Bankası tarafından fumigasyon kurumu inŐa edilmiştir. Seyhan bölgesindeki pamukların İzmir'deki pamuk fabrikalarının hammadde ihtiya ını karŐılayacak olması nedeniyle Seyhan pamuŐundaki pembe kurt haŐeresinin hastaliksız İzmir ve Ege bölgesi pamuklarına sirayet etmemesi için Mersin'deki fumigasyon kurumunda temizlendikten sonra sevk edilmesi kararı alınmıŐtır³⁵.

Bakanlar Kurulu 23 Mart 1937 tarihinde Mayıs ayında Çukurova bölgesindeki pamuk b cekleriyle mücadelede kullanılmak üzere Almanya, İtalya veya Fransa'dan pazarlık usulüyle 1.000 ton kalsiyum arsenik preparatı alınmasını³⁶ 22 Haziran'daki toplantısında da pembe kurt ve zararlı böceklerle mücadele yöntemleri üzerinde incelemeler yapmak ve görüŐleri alınmak üzere yurt dışından 6 ay süreyle uzman getirtilmesini kararlaştırmıştır. Gelecek uzmanların kendilerine ödenecek ücretlerden 4.000 dolar kadarını Türkiye'den ayrılırken yanlarında g t rebilmelerine de izin verilmiŐtir³⁷.

4. PORTAKAL, ELMA, ÜZÜM VE ZEYTİNLERE ZARAR VEREN BÖCEKLER VE HASTALIKLARLA MÜCADELE

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türk tarımında önemli bir yere sahip olan bu ürünlerin saŐlıklı olarak yetiŐtirilmesi ve korunması için de ciddi önlemler alınmıştır.

Narenciye aŐa larına zarar veren haŐaratın öldürülmesinde kullanılan ilaç ve malzemeler de yurt dışından saŐlanmaya çalışılmıştır. Portakal böceklerinin imhası için 1934 yılında Beyrut'taki Comptoir Agricole du Levant kurumundan 500 kg siyanogaz, 3 çadır ve alet-i edevat alımına karŐılık 9.130 Fransız frangı ödeme yapılmıŐtır³⁸. Aynı firmadan ertesı yıl 12 tütsü, 12 fumigasyon çadırı, 2.100 kg volk ilacı, TrablusŐam'daki Nejjar Fils des Arbies Fruitiers Firması'ndan 400 kg kalsit ve 530 litre volk ilacı satın alınması

³³ BCA, 30.18.1.2/76.56.10

³⁴ BCA, 30.18.1.1/12.63.9.

³⁵ BCA, 30.18.1.2/40.73.18.

³⁶ BCA, 30.18.1.2/73.23.10.

³⁷ BCA, 30.18.1.2/76.57.14.

³⁸ BCA, 30.18.1.2/43.2.18.

kararlaştırılmıştır³⁹. Bakanlar Kurulu, bu malzemelerin bedeli olarak toplam 29.324 Fransız frangının ödenmesini onaylamıştır⁴⁰.

Elmalara zarar veren elma iç kurdu (*Cydia pomonella*) böceklerini öldürmek için 1933 yılında Avrupa'dan 8 ton arsenik-i rassas zehiri⁴¹, Almanya'daki Karlplatz Fabrikası'ndan 200 hava tazyikli pulvarizatör makinesi⁴², 1934 yılında Fransız Vermorel ve Alman Karlplatz firmalarından 150 hava tazyikli pulvarizatörle 400 adi püsgürgecin alınması Bakanlar Kurulunca kararlaştırılmıştır⁴³.

Önemli bir ihraç ürünü olan üzümde görülen salkım güvesi (*Lobesia botrana*), külleme, mildiyö ve filloksera gibi hastalıklar da bu ürünün ihracını zaman zaman zorlaştırmıştır. Türk hükümeti Lozan Antlaşması'nın 100. maddesi gereğince katılmayı taahhüt ettiği fillokseraya karşı alınacak önlemlere ait sözleşmeye katılmadığından İtalya, Trieste yoluyla Almanya'ya gönderilen üzümlerin transit geçişine izin vermemiş ve zorluklarla karşılaşmıştır. Bunun üzerine Bakanlar Kurulu 16 Ocak 1935 tarihinde sözleşmeye katılınması kararını onaylamıştır⁴⁴.

1930 yılında bağcıların külleme ve mildiyö hastalıkları için mutlaka күkürt ve göztaşı, üzümleri kurutmada potasyum karbon kullanmaları önerilmiş, Bakanlar Kurulu ithal edilecek potasyum karbon, göztaşı ve bunların müstahzaratından gümrük ve tüketim vergisi alınmamasını kararlaştırmıştır⁴⁵.

1925 yılında Ege ve Marmara sahillerindeki zeytinlerde görülen zeytin sineği (*Bactrocera oleae*) ile mücadelede kullanılmak üzere İtalya'nın Milano şehrinde 6.5 ton sodyum arsenik satın alınmıştır⁴⁶.

5. ÇAM ORMANLARI ZARARLILARI İLE MÜCADELE

En önemli doğal zenginlik kaynaklarından olan çam ormanlarının korunması için de bazı önlemler alınmaya çalışılmıştır. Özellikle Karadeniz ve Marmara bölgelerindeki çam ormanlarına zarar veren orman bahçivani, çam kese tırtılı ve yazıcı böceği haşaratına karşı 1926 yılından itibaren mücadele başlatılmıştır.

İstanbul Burgaz ve Büyükada'da bulunan çam ormanlarına musallat olan haşaratla mücadele için Ziraat Bakanlığı 19 Ocak 1926 tarihinde Başbakanlığa bir tezkere göndererek Adalar ormanlarını mülkiyetinde bulunduran Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 5.000 lira ödenek ayırması isteğinde

³⁹ BCA, 30.18.1.2/53.22.2; BCA, 30.18.1.2/51.8.8.

⁴⁰ BCA, 30.18.1.2/55.44.4.

⁴¹ BCA, 30.18.1.2/34.17.5.

⁴² BCA, 30.18.1.2/40.76.15.

⁴³ BCA, 30.18.1.2/50.89.11.

⁴⁴ BCA, 30.18.1.2/51.3.11.

⁴⁵ BCA, 30.18.1.2/3.18.2.

⁴⁶ BCA, 30.18.1.1/13.22.18.

bulunmuştur. Feshedilen Orman Bakanlığı'nın mülkiyetinde iken 1899 yılından itibaren Halkalı Ziraat Mektebi  ğrenci ve  ğretim elemanlarının 2 ay süreyle Adalarda kalarak böceklerle mücadele etmeleri sonucu korunabilmiŐ olan bölge amları, tasarruf hakkının vakıflara geemesinden sonra gerektiği gibi korunamamıŐtır. Bu bölge sakinliği ve doğal güzelliği ile de pek çok hastanın tercih ettiği bir yer haline gelmiŐtir⁴⁷

Yazıcı böceği haŐeresinin Trabzon ve Rize yöresindeki devlet ormanlarına büyük zarar vermesi üzerine 1931 yılında hastalıklı ormanların kesilerek k ğit hamuru ve selüloz yapılması için açık arttırmaya baŐvurulmuŐ ancak istekli çıkmamıŐtır. Bakanlar Kurulu bunun  zerine 7 Haziran 1931 tarihinde almıŐ olduğu kararla sağlıklı ormanların korunabilmesi için hastalıklı ağaçların odun bedeliyle ve pazarlıkla satılmasını kararlaŐtırmıŐtır⁴⁸.

6. 29 OCAK 1936 TARİH VE 2906 SAYILI NEBATLARI HASTALIK VE ZARARLI BÖCEKLERDEN KORUMA KANUNU

26 Mayıs 1926 tarih ve 858 sayılı kanun ve 12 Ağustos 1928 tarih ve 7024 numaralı Bakanlar Kurulu kararnamesiyle kabul edilen ekirge ve s ne (*Eurygaster* spp) nizamnamesinden sonra⁴⁹ çıkarılan en önemli yasa 1936 yılında ıkarılan Nebatları Hastalık ve Zararlı Böceklerden Koruma Yasası'dır.

3 bölümden oluŐan kanunun 1. bölümünde ülkeye giren veya ülkeden çıkan bitkilerin tabi tutulacağı işlemler yer almıştır.

Kanun, yabancı ülkelerden gelen her türlü bitki ve parçalarının Türkiye'ye sokulabilmesi için ülkeye bulaŐmasından korkulan hastalık ve böceklerden ve bunların spor, yumurta ve kurtlarından temiz olması, hastaliksız ve zararlı böceklerin bulunmadığı yerlerin ürünlerinden alınması Őartını getirmiŐtir. Bunların gönderildikleri ülkelerin bitkileri koruma işleri ile uđraŐan ve yetkileri Türk h k metince tanınan kurumlarca onaylı menŐe ve sağlık belgeleriyle belgelenmiŐ olmaları da zorunlu hale getirilmiŐtir.

Bitkileri Kontrol ve Temizleme kurumları tarafından yapılan kontrol ve incelemelerde hastalık veya zararlı böcek görülür yahut hastalık ve zararlı böcekten zarara uğradıkları anlaŐılır veya menŐe ve sağlık karnelerinin usule uygun bulunmadığı tespit edilirse en çok 15 gün içinde, masrafı getirene ait olmak üzere geldiği yere geri göndermeleri mal sahiplerine bildirilecektir. Sahipleri tarafından geri gönderilmediği takdirde ilgili kurumlar tarafından imha edilecektir. Yabancı ülkelere gönderilecek olanlara da menŐe ve sağlık karnesi verilecek, kontrol ve temizleme kurumlarınca malın gittiği  lke

⁴⁷ BCA, 30.10/185.277.3.

⁴⁸ BCA, 30.18.1.2/20.39.35.

⁴⁹ Bu nizamname ile ekirge ve s ne haŐerelerinin imha ve itlafı ve zararlarının giderilmesi Ziraat ve Mücadele müdür ve memurlarının görevlerinden sayılmıŐtır. Ayrıca görevlilere masraf ve yetmiŐe ödeneceği hükme bağlanmıştır. BCA, 30.10/185.277.11.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında İzlenen Bitki ve Orman Sağlığını Koruma Politikası

tarafından aranılan şartlara uygun olup olmadığı incelendikten sonra onaylanarak gönderilebilecektir.

Ülkede yetişen bitki ve ürünlerin korunmasını içeren 2. bölümde de, tarla, bağ bahçe, fidelik ve fidanlık sahipleriyle kurumların korumaya yönelik almaları gereken önlemler ve sorumlulukları yer almaktadır. Tarla, bağ, bahçe, fidelik ve fidanlık gibi yerlerin sahipleri, kiracıları veya ortakçıları tarla, bağ, bahçe, fidelik ve fidanlıklarında herhangi bir hastalık veya zararlı bir böcek gördükleri takdirde köy muhtarlarına, nahiye müdürlerine veya kasaba ve şehirlerde ziraat veya mücadele memurlarına bildirmekle yükümlü kılınmışlardır.

Hastalık veya böceklerle mücadele için başvurulacak çare belirlendikten sonra ziraat veya mücadele idareleri hastalık veya böceklerle ne şekilde ve ne kadar süre içinde mücadele edileceğini en kısa zamanda çiftçilere bildirecek ve öğreteceklerdir. Öğretilen kişiler bu mücadeleyi verilen süre içinde yapmaya mecbur tutulmuşlardır.

Ziraat Bakanlığı, hastalık veya böceği götürebilecek bitki ve parçalarının sağlam yerlere götürülmesini tamamen yasaklamaya veya gerekli fenni önlemleri almak şartıyla götürülmesini serbest bırakmaya,

Ekilmiş veya dikilmiş yahut ekilecek veya dikilecek olan bitkilerin hastalıktan korunması için gerekli tüm önlemleri almaya ve aldirmaya,

Bazı bölgelerdeki hastalıklı veya böcekli tohum, bitki ve parçalarını veya ürünlerini yok etmeye; bu gibi tohum, bitki ve ürün satışını yasaklamaya yetkili kılınmıştır.

Ziraat veya mücadele teşkilatı memurları, ziraat ürünleri yetiştirilen ve saklanan yerlerle bunları taşıyan vasıtalara girmeye ve oradaki ekin, ürün, tohum ve bitkilerin sağlamlığını kontrol etmeye yetkili kılınmıştır.

Ziraat Bakanlığı, her çeşit fidan, fide, çelik, çiçek ve tohumluk yetiştirip satan ve dağıtan özel ve resmi şahıs ve kurumların tarla, depo ve ürünlerini yılda en az iki defa kontrol etmekle ve bunlara sağlık belgesi vermekle görevli kılınmıştır.

Bitki hastalıklarıyla, zararlı hayvan ve böceklerle mücadeleye elverişli her türlü hazır ilaç, alet ve araçların ülkeye sokulması, ülkede üretilmesi, yapılması ve satılması Ziraat Bakanlığı'nın iznine bağlanmıştır.

Cezai hükümleri içeren 3. bölümde ise yasanın maddelerine ve belirlenen diğer kurallara uymayanlara verilecek para ve hapis cezaları belirtilmektedir. Para cezaları 5 ile 200 lira, hapis cezaları 3 gün ile 3 ay arasında değişmektedir⁵⁰.

⁵⁰ Kanunun tam metni için bkz. *Düster*, Tertip 3, C. 7, s.351-358.

7. SONUÇ

Milli Mücadelenin ardından başlatılan bitki ve orman sağlığını korumaya yönelik çalıŐmalarda ülkenin mevcut ekonomik ve teknik imk nlarının yanı sıra baŐka ülkelerin deneyim ve teknolojilerinden de yararlanılmaya çalışılmıştır. Bu amaçla uluslararası kongre ve toplantılara uzman heyetler gönderilmiŐ, dıŐarıdan teknik elemanlar ve uzmanlar çağrılarak belirli sürelerle çalıŐtırılmıŐlardır. Yine  lke dışından teknik araç-gereç ve kimyasal malzemeler getirtilerek, bitki ve orman sağlığını korumada izlenecek yöntem ve kuralları belirlemede yardımcı olacak mevzuat düzenlemelerine gidilerek mücadele y r t lmeye çalışılmıştır.

Çekirge istilasıyla, ekili ve dikili alanlardaki hastalıklarla yapılan başarılı mücadeleler sonucu ülkede açlık ve kıtlık görülmediği gibi tarım ürünleri ihracatında da büyük artıŐ gözlenmiŐtir. 1923 yılında 50.8 milyon dolar olan ihracat oranı 1930 yılında 71.7 milyon dolara çıkmıŐtır. İhracattaki tarım ürünlerinin payı ise % 86 dır. 1933-1938 yılları arasında sanayileŐmeye hız verilmesine rağmen tarım ürünlerinde herhangi bir sıkıntı yaŐanmamıŐtır. am ormanlarındaki böcek ve hastalıklarla mücadelede de başarılı olunmuŐtur. Atatürk döneminde izlenen bitki sağlığını koruma politikasının oldukça başarılı olduğu anlaŐılmaktadır.

8. KAYNAKÇA

BaŐbakanlık Cumhuriyet ArŐivi Belgeleri

BCA, 30.10/185.277.7.	BCA, 30.10/5.30.8.
BCA, 30.18.1.1/7.15.12.	BCA, 30.10/4.35.32.
BCA, 30.18.1.1/12.61.4.	BCA, 30.18.1.1/27.73.3.
BCA, 30.10/24.14.20.	BCA, 30.18.1.1/29.32.11.
BCA, 30.18.1.1/30.62.13.	BCA, 30.10/185.277.10.
BCA, 30.18.1.2/11.35.13.	BCA, 30.18.1.1/12.74.7.
BCA, 30.18.1.1/14.38.3.	BCA, 30.18.1.1/16.71.20.
BCA, 30.18.1.1/22.78.3.	BCA, 30.18.1.1/27.82.18.
BCA, 30.18.1.1/27.84.15.	BCA, 30.18.1.1/30.49.15.
BCA, 30.10/229.539.2.	BCA, 30.18.1.1/12.59.6.
BCA, 30.18.1.1/12.61.20.	BCA, 30.18.1.1/12.63.17.
BCA, 30.18.1.1/10.41.2.	BCA, 30.18.1.1/11.47.8.
BCA, 30.18.1.1/11.47.13.	BCA, 30.18.1.1/14.46.15.
BCA, 30.18.1.1/20.45.8.	BCA, 30.18.1.1/18.27.11.
BCA, 30.18.1.2/1.10.32.	BCA, 30.18.1.2/7.61.16.
BCA, 30.18.1.2/20.33.9.	BCA, 30.18.1.2/16.85.3.
BCA, 30.18.1.2/24.81.2.	BCA, 30.18.1.2/32.73.3.
BCA, 30.18.1.2/40.76.3.	BCA, 30.18.1.2/49.78.9.

Cumhuriyetin İlk Yıllarında İzlenen Bitki ve Orman Sağlığını Koruma Politikası

- BCA, 30.18.1.2/59.83.18.
BCA, 30.18.1.2/75.48.16.
BCA, 30.18.1.2/23.64.10.
BCA, 30.18.1.1/12.63.9.
BCA, 30.18.1.2/73.23.10.
BCA, 30.18.1.2/43.2.18.
BCA, 30.18.1.2/51.8.8.
BCA, 30.18.1.2/34.17.5.
BCA, 30.18.1.2/50.89.11.
BCA, 30.18.1.2/3.18.2.
BCA, 30.10/185.277.3.
BCA, 30.10/185.277.11.
BCA, 30.18.1.2/72.12.13.
BCA, 30.18.1.2/20.39.15.
BCA, 30.18.1.2/76.56.10.
BCA, 30.18.1.2/40.73.18.
BCA, 30.18.1.2/76.57.14.
BCA, 30.18.1.2/53.22.2.
BCA, 30.18.1.2/55.44.4.
BCA, 30.18.1.2/40.76.15.
BCA, 30.18.1.2/51.3.11.
BCA, 30.18.1.1/13.22.18.
BCA, 30.18.1.2/20.39.35.

Kitaplar

- Düstur*, Tertip 3, C. 7.
Kocatürk, Utkan; 2005 *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara.